



РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
281-82/17
Београд



Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 40430 датум: 03.11.2017.г.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ

ПРАЋЕЊЕ ПОСТУПАЊА ПРЕМА ЛИЦИМА КОЈИМА ЈЕ ОДРЕБЕНО
ПОЛИЦИЈСКО/ГУЖИЛАЧКО ЗАДРЖАВАЊЕ

Извештај о посети Полицијској управи у Нишу

Београд, октобар 2017. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то: Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Група 484, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUCOM), Међународна мрежа помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен 29. јануара 2016. год. у "Сл. гласнику РС".

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВЕ	Полицијска управа у Нишу и Казнено-поправни завод у Нишу (просторије за задржавање лица по основу Законика о кривичном поступку)
ВРЕМЕ ПОСЕТА	16. и 17. октобар 2017. године
ОСНОВ ПОСЕТА	Послови Националног механизма за превенцију тортуре, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ ПОСЕТА	Одвраћање органа јавне власти и службених лица од било каквог облика злостављања или мучења, као и њиховог усмеравања на стварање услова и поступање према лицима лишеним слободе у складу са важећим прописима и стандардима, све у циљу превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТА	Ноћна посета
НАЈАВА ПОСЕТА	Посете су ненајављене
ПОСЕТЕ ОБАВИО	Заштитник грађана
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: Милош Јанковић, <i>заменик Заштитника грађана</i> Чланови тима: Јелена Унијат, <i>Стручна служба Заштитника грађана / НПМ</i> Марко Анојчић, <i>Стручна служба Заштитника грађана / НПМ</i> Јелена Самарџић, <i>Стручна служба Заштитника грађана / НПМ</i>

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Службеници посећених установа су остварили сарадњу са НПМ и омогућили му да оствари свој мандат. Члановима тима су пружене тражене информације и омогућен им је приступ просторијама, увид у документацију и ненадзирани разговор са задржаним лицем.

ТОК ПОСЕТЕ

Посета ПУ Ниш је обављена у ноћи између 16. и 17. октобра 2017. године. Након представљања чланова тима и циљева посете дежурном полицијском старешини, у канцеларији Дежурне службе је извршен увид документацију о задржавању грађана, па је обављен обилазак просторија за задржавање и канцеларија полицијских службеника. У преподневним сатима 17. октобра 2017. године НПМ је обавио посету КПЗ Ниш, током које је обишао просторију у којој се налазио један задржани грађанин, са којим је обављен ненадзирани разговор.

1. ПУ НИШ

НПМ је до сада више пута посетио ПУ Ниш. Приликом ових посета,⁴ утврђено је више недостатака у погледу услова у којима бораве грађани којима је одређено задржавање и који се смештају у просторије у ПУ: да природно и вештачко осветљење и доток свежег ваздуха нису адекватни, да у једној од просторија за задржавање не постоји адекватан лежај, да мокри чвор у који се одводе задржана лица није у непосредној близини просторија, да није установљен ефикасан систем који ће задржаном лицу омогућити да позове дежурног полицијског службеника, да унутар просторија није истакнуто обавештење да је просторија под видео надзором и да нема кутије са прибором за прву помоћ, нити су полицијски службеници прошли одговарајућу обуку за пружање прве помоћи.

У просторијама за задржавање у ПУ Ниш грађани се задржавају до 12 или 24 сата на основу Закона о прекршајима⁵ или и Закона о безбедности саобраћаја на путевима,⁶ док се у просторије за задржавање у КПЗ Ниш смештају грађани који су задржани до 48 сати на основу Законика о кривичном поступку⁷. Према наводима полицијских службеника и на основу увида у евиденцију лица која су боравила у просторијама за задржавање у ПУ, утврђено је да су у овим просторијама грађани претежно боравили до 12 сати и да им је задржавање одређено због тога што су били под дејством алкохола или других психоактивних супстанци.⁸ Од почетка 2017. године у просторијама ПУ Ниш задржано је 141 лице по основу ЗОБС. Поред тога, 41 лице је доведено по основу наредби и потерница. Такође, увидом у евиденцију, утврђено је да највише користи просторија број 1, а ређе просторије број 2 и 3. Просторија број 4, у којој се налазе само клупе, није у претходном периоду коришћена за задржавање.

Приликом ове посете је утврђено да је стање у погледу материјалних услова у ПУ Ниш углавном непромењено. Блок са просторијама за задржавање се и даље налази у сутерену зграде, испод нивоа земље и састоји се од ходника, просторије за дежурног полицијског службеника и четири просторије за задржавање. Никакве адаптације овог блока нису вршене, а утисак је да су просторије услед коришћења у лошијем стању него приликом претходних посета. У просторијама и даље нема адекватног дотока ваздуха ни светлости, како природне тако ни вештачке, а у једној од просторија нема лежаја. Као што је описано у претходним извештајима,⁹ просторије немају прозоре ка споља, већ ка ходнику, а уз то ови отвори-прозори су прекривени заштитним металним плочама. Вештачко осветљење и прозори ка споља се налазе у ходнику. Иако је према наводима полицијских службеника у овим просторијама забрањено пушење, у једној од просторија су пронађени опушци од цигарета. Тоалета нема у близини, већ, према речима полицијских службеника, задржани грађанин позива службеника како би га одвео у тоалет који се налазу у згради ПУ, а у једној од просторија су пронађене пластичне флаше са течномшћу. Једна просторија је под видео надзором и обавештење о томе је истакнуто са спољне стране врата. Стање механизма за позивање дежурних полицијских службеника је у лошијем стању него приликом претходне посете, јер у просторији бр. 1 која се и највише користи, пластични прекидач је скинут, а остале су само две голе жице које могу ручно да се споје и на тај начин активирају аларм у

⁴ Извештаји о посети ПУ Ниш бр. 71-40/15 од 9. априла 2015. год. и бр. 281-24/16 од 17. маја 2016. год.

⁵ "Сл. гласник РС", бр. 65/13, 13/16 и 98/16 - одлука УС.

⁶ "Сл. гласник РС", бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13 - одлука УС, 55/14, 96/15 - др. закон и 9/16 - одлука УС.

⁷ "Сл. гласник РС", бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14.

⁸ Чл. 193. Закона о прекршајима и чл. 283. Закона о безбедности саобраћаја на путевима.

⁹ Бр. 71-40/15 од 9. априла 2015. год. и бр. 281-24/16 од 17. маја 2016. год.

канцеларији дежурне службе у згради ПУ. Од ове канцеларије до просторија за задржавање може да се стигне за мање од 1 минута.

Кутија за прву помоћ се налази у ходнику и приликом посете обављене у јулу 2015. године је констатовано да су полицијски службеници имали обуку о пружању прве помоћи у оквиру обуке о поступању према доведеним и задржаним лицима.

Имајући у виду услове у просторијама за задржавање у ПУ Ниш, који могу представљати нечовечно поступање према задржаним лицима, НПМ сматра да је потребно да Министарство унутрашњих послова без одлагања предузме мере у циљу њихове адаптације у складу са важећим стандардима. У обавештењу МУП о поступању по раније упућеним препорукама,¹⁰ наведено је да су планом буџета за 2016. годину опредељена средства за санацију просторија за задржавање у појединим полицијским управама, међу којима није ПУ Ниш, као и да ће Сектор за материјално финансијске послове, у складу са приоритетима који буду одређени од стране Дирекције полиције и уколико планом буџета за 2017. годину буду обезбеђена средства, предузети све неопходне мере како би потребни радови на адаптацији, уређењу и опремању просторија у ПУ Ниш били завршени у што краћем року. Како још увек ништа није урађено по том питању, а просторије су, као што је и описано, у горем стању него што су биле приликом претходних посета, НПМ понавља раније упућену препоруку:

1.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће предузети мере како би се просторије за задржавање у седишту ПУ Ниш адаптирале и опремиле у складу са важећим стандардима.

Приликом посете ПУ Ниш тим НПМ је обишао дежурну службу и канцеларију полицијских службеника у којој је тим за спречавање насиља у породици у том тренутку прикупљао информације од доведеног грађанина. У овим просторијама нису уочени нестандардни предмети. Тим који је обављао разговор са грађанином се састојао од 2 полицијске службенице и 1 представнице центра за социјални рад. Према службеним наводима, 7 инспектора ПУ Ниш обучено је да поступа у случајевима насиља у породици (4 жене и 3 мушкарца) и 9 радника Центра за социјални рад Ниш.

Према службеним наводима, не постоје канцеларије опредељене за саслушање грађана, већ се обављају по канцеларијама инспектора. Приликом ових разговора се не користе уређаји за тонско и оптичко снимање.

На основу разговора са полицијским службеницима, НПМ је утврдио да они и даље редовно присуствују лекарским прегледима задржаних лица. ПУ Ниш је раније обавестила НПМ да ће бити поступано тако до измене Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима,¹¹ којим је прописано да су полицијски службеници дужни да присуствују здравственом прегледу задржаних лица.¹²

¹⁰ Бр. 251/16-34 од 27. октобра 2016. год.

¹¹ 01 бр. 7989/12-10 од 10. децембра 2012. год

¹² Акт ПУ Ниш бр. 15932/16 од 14. јуна 2016. год.

Полицијски службеници још увек нису имали обуке о поступању према особама са менталним сметњама.¹³ Службеници са којима је обављен разговор су тиму НПМ указали да би они требало да пружају помоћ здравственим радницима у поступању према лицима са менталним сметњама, али да се у пракси поступање до смештаја у болницу препушта полицији. Као пример је наведено да су приликом транспорта возилом хитне помоћи само полицијски службеници уз лица са менталним сметњама, у делу возила које је намењено за пацијенте, а да се медицинско особље налази у предњем делу возила.

2. КПЗ НИШ - ПРОСТОРИЈЕ ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

Просторије за задржавање у КПЗ Ниш се налазе у одељењу притвора и има их 4. У тренутку НПМ посете било је задржано једно лице. Просторија је опремљена креветима на спрат, столом и столицом и у њој се налази мокри чвор, који је мањим преградним зидом одвојен од остатка просторије. Просторија има адекватан доток ваздуха и природне и вештачке светлости и хигијена у њој је задовољавајућа. Хигијену у просторији одржавају лица лишена слободе у КПЗ Ниш која су радно ангажована на овим пословима. По доласку у КПЗ задржано лице претресају службеници обезбеђења Завода и храну му обезбеђује Завод, али је осим тога комплетно поступање према овом лицу препуштено полицијским службеницима, који су ту све време боравка лица у КПЗ. У случају потребе за медицинској помоћи, позива се Завод за хитну медицинску помоћ Ниш.

Задржани грађанин са којим је обављен разговор није имао примедби на поступање полицијских службеника ни припадника Службе за обезбеђење Завода. Навео је да према њему нису употребљена средства принуде, као и да није прошао лекарски преглед, јер исти није ни захтевао нити има било какве здравствене тегобе. Он је ухапшен код куће, па је након довођења и саслушања у полицијској станици доведен у КПЗ. Приликом транспорта, према њему нису била примењена средства за везивање.¹⁴ Према записнику о задржавању у који је НПМ остварио увид приликом посете ПУ он није желео да икога обавести о томе да је лишен слободе, а члановима тима је рекао да је 3 – 4 сата након лишења слободе из Завода позвао оца. Такође, навео је да су му уручени решење о задржавању, образац о правима и потврда о привремено одузетим предметима, као и да му је дозвољено да ова документа држи код себе. Његовом саслушању присуствовао је адвокат. У Заводу је добио доручак. Није боравио на свежем ваздуху, а према наводима присутних службеника, лица којима је одређено задржавање се иначе не изводе на шетњу. Такође, ово лице је навело да није добило средства за одржавање личне хигијене (сапун и тоалет папир).

НПМ сматра да постоје услови за унапређење поступања према грађанима којима је одређено тужилачко/полицијско задржавање и који се налазе у КПЗ Ниш. Према стандардима Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ), особама које се налазе у полицијском притвору дуже од 24 сата треба омогућити рекреацију на свежем ваздуху сваког дана,

¹³ Законом о заштити лица са менталним сметњама ("Сл. гласник РС", бр. 45/13) је предвиђено поступање полицијских службеника према овим лицима у више ситуација и НПМ је више пута од тада препоручивао МУП да организује одговарајућу обуку полицијских службеника.

¹⁴ У ранијим извештајима, НПМ је ПУ Ниш и другим полицијским управама у Србији упућивао препоруке да се средства за везивање не употребљавају увек приликом транспорта грађана, већ само када су за то испуњени законом прописани услови.

до оне мере до које је то могуће.¹⁵ У Републици Србији, већина полицијских станица налази се у ненаменским просторијама (објектима), у којима нема могућности да се задржано лице изведе просторије за задржавање у обезбеђен простор на отвореном. Истовремено, у полицијским станицама задржана лица најчешће проводе до 12 сати, а у заводима за извршење кривичних санкција дуже. Имајући у виду наведено, као и наводе припадника Службе за обезбеђење КПЗ Ниш да нема сметњи да се и задржана лица изводе на шетњу, НПМ сматра да би задржаним лицима која у КПЗ Ниш бораве 24 сата и дуже требало омогућити боравак на свежем ваздуху.

2.

ПРЕПОРУКА

ПУ Ниш ће грађанима којима је одређено задржавање и који се налазе у КПЗ Ниш 24 сата и дуже обезбедити боравак на свежем ваздуху (шетњу) у трајању од најмање 1 сат дневно.

Такође, НПМ је у досадашњем раду уочио да се у заводима за извршење кривичних санкција лицима задржаним лицима иначе не обезбеђују хигијенски пакети, па тако ни у КПЗ Ниш. Службеници овог Завода су тиму НПМ навели да иако је дужност полиције да обезбеди потребне ствари лицу којем су одредили задржавање, они му ипак на захтев омогуће основна средства, на пример тоалет папир.

3.

ПРЕПОРУКА

ПУ Ниш ће грађанима којима је одређено задржавање и који се налазе у КПЗ Ниш обезбедити основна средства за одржавање личне хигијене.

Просторија није под видео надзором и у њој се налази тастер за позивање полицијског службеника, који има кључ од просторије и у тренутку посете се налазио у суседном објекту у односу на одељење притвора.¹⁶ ЦПТ је након претходних посета Србији позвао надлежне власти да, у контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, обратe пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, заједно са обезбеђењем заштите снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала.¹⁷ Такође, ЦПТ сматра да обавеза чувања коју полиција има у односу на особе које држи у притвору укључује и одговорност да се обезбеди њихова сигурност и физички интегритет и да из тога произилази да је правилан надзор над притворским објектима интегрална компонента обавезе чувања коју је преузела полиција. Морају се предузети одговарајуће мере ради обезбеђења да особе у полицијском притвору увек буду у могућности да имају директан контакт са чуварима. Делегације ЦПТ су у више наврата утврдиле да се полицијске ћелије налазе предалеко од канцеларија или радних места где се припадници полиције уобичајено налазе (што је био случај и у КПЗ Ниш), и да нису опремљене никаквим средствима

¹⁵ Нови стандарди ЦПТ-а у погледу полицијског притвора, XII Општи извештај објављен 2002. год. ЦПТ/Инф(2002)15-парт, пар. 47.

¹⁶ Приликом посете КПЗ Ниш, дежурни полицијски службеник није тачно знао у којој се од 4 просторије налази задржано лице.

¹⁷ Видети, на пример, Извештај Влади Републике Србије о посети ЦПТ од 01. до 11. фебруара 2011. године, бр. ЦПТ/Инф (2012) 17, пар. 37.

(нпр. систем позивања) који би омогућавао притвореним особама да привуку пажњу полицајца. Под таквим условима постоји велики ризик од различитих инцидената (насиље међу притвореницима; покушаји самоубиства; пожари итд.) на које се не би правовремено одговорило.¹⁸ Поред тога, и Правилник о полицијским овлашћењима¹⁹ дозвољава могућност да се за надзор над задржаним лицима употребљавају направе за пренос звучних и оптичких снимака.²⁰ Због свега наведеног, НПМ у извештајима о посетама уобичајено полицијским станицама упућује препоруку да се просторије за полицијско задржавање покрију системом видео надзора.

4.

КПЗ Ниш ће у спаваонице предвиђене за полицијско задржавање поставити видео надзор, како би се омогућио константан надзор над лицима која се у њима налазе, водећи рачуна о заштити приватности лица.

¹⁸ Нови стандарди ЦПП-а у погледу полицијског притвора, пар. 48.

¹⁹ "Сл. гласник РС", бр. 54/06.

²⁰ Чл. 34. ст. 2.